

УДК 340.12:349.6(477)

Олена Орендарець,

аспірантка кафедри екологічного права

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

НАУКОВО-ПРАВНИЧІ ШКОЛИ ТА ЇХ РОЛЬ У РОЗВИТКУ НАУКИ ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

У статті досліджено поняття, виокремлено декілька основних особливостей та ознак науково-правничої школи. Здійснено аналіз науково-правничих шкіл екологічного спрямування в Україні через дослідження наукових доробок персоналій вищезазначених шкіл. Визначена роль науково-правничої школи в розвитку науки екологічного права України.

Ключові слова: науково-правничі школи, наука екологічного права, осередок еколого-правової науки, засновник школи, послідовники та учні, еколого-правові дослідження.

Прогрес науки екологічного права визначається плідною діяльністю багатьох тисяч дослідників, спалахами розуму геніальних вчених-юристів, які створюють специфічні неформальні об'єднання — наукові школи, в яких розвиваються нові ідеї та формуються наукові напрями.

У даній статті ми ставимо за мету дослідити поняття та основні особливості науково-правничої школи та визначити їх вплив на процес розвитку науки екологічного права в цілому.

Наука як складна виробнича діяльність та окремих соціальний інститут — це не лише нагромадження суспільно значущого знання, а й система професійного «творіння» людей, здатних ефективно виконувати цю діяльність. Тому без повсякденного, змістовно насиченого, ділового спілкування між різними поколіннями науковців не може бути естафети фундаментальних знань, взаємоделегування вчених із досвідом. Ось чому поряд з особистим внеском вченого історико-культурне значення його творчості оцінюється і за критерієм створення ним наукової школи або участі у ній [1].

У широкому розумінні наукова школа — це сукупність вчених, які працюють у певній галузі науки в межах однієї країни, міста чи навчального закладу, або науковців, що дотримуються певних ustalених наукових положень. Отож, професійна наукова творчість притаманна невеликим, добре згуртованим групам вчених [2].

Проблема створення, становлення і

розвитку науково-правничих шкіл лише останнім часом привернула до себе увагу вчених-екологів та юристів. Це пояснюється не тільки необхідністю вивчення генезису наукових ідей, історії створення окремих наукових галузей і наукових напрямів, а й пошуком оптимальних форм організації наукових досліджень у сучасних умовах, що розгорнувся після того, як правова наука стала однією із продуктивних сил суспільства, а вплив її на науковий, політичний та соціальний прогрес значною мірою зріс.

Рівень розвитку наукової школи визначається актуальністю та значущістю досліджень, які розвивають стрижневу концепцію, основну ідею, що визначає предметне та функціональне спрямування науково-правничої школи.

За умов посилення розгалуження наук і одночасного їх переплетіння стає все важче досягнути фундаментальних результатів самому. Тому сьогодні, як ніколи, необхідна кооперація вчених, концентрація зусиль багатьох дослідників для вирішення фундаментальних наукових проблем. Наукові школи є однією із форм наукового співробітництва вчених.

Досліджуючи поняття «наукова школа», можна спостерігати різноманітність поглядів. Перш за все, необхідно звернути увагу на загальнотеоретичне тлумачення цього поняття. Деякі науковці стверджують, що наукова школа, це є неформальний творчий колектив дослідників різних поколінь, об'єднаних загальною програмою та стилем дослід-

ницької роботи, які діють під керівництвом визнаного лідера [3]. Пізніше, у якості додаткової ознаки наукової школи, в науці почали виділяти мінімальний цикл існування наукової школи. Цикл включав у себе три покоління, а саме: 1) засновника школи; 2) послідовників; 3) учнів послідовника.

Науково-правничі школи набули свого розвитку у другій половині ХХ — на початку ХХІ століть, що пов'язано з розвитком правничої освіти та науки, її інтеграцією та диференціацією, появою визначних вчених, які започаткували доктринальні підходи до вирішення проблем, пов'язаних з утвердженням верховенства права, реалізацією функцій влади та інше [4].

На думку американського філософа та історика науки Томаса Куна, наукові школи — це «співтовариства, які підходять до одного й того самого предмета з несумісних точок зору. Вони завжди змагаються, і їх змагання, як правило, швидко закінчується» [5].

Зміни в організації наукових досліджень, які є закономірним наслідком дії соціально-економічних факторів і зближення науки з виробництвом, призвели до того, що форма колективної творчості виявилася домінуючою й необхідною для подальшого прогресу науки. Тільки за таких умов виникає можливість існування чотириланкового ланцюга: «науковий лідер — навчальний заклад (кафедра) — науковий інститут (лабораторія) — колоквиум (семинар)», в якому продуктивно функціонує колектив дослідників на чолі з науковим лідером. Згодом у цьому колективі можуть скластися зазначені вище головні ознаки наукової школи і він перетвориться на наукову школу [6].

Вважаємо за можливе виокремити декілька основних особливостей науково-правничої школи.

По-перше, наукова школа — це є форма кооперації діяльності вчених, тип наукового колективу, який об'єднує зусилля різних дослідників.

По-друге, внутрішня структура наукової школи має певну ієрархію. У такому науковому колективі виокремлюється лідер, який є автором певної теоретичної програми, довкола якої об'єднуються інші члени наукової школи.

Лідер наукової школи є генератором тих ідей, які приймаються іншими чле-

нами школи в якості початкових при вирішенні наукових проблем. Також лідер є ключовою фігурою наукової школи. Як правило, ним стає видатний, авторитетний вчений, який продукує ідеї та напрями дослідження, вчений, який може об'єднати навколо себе однодумців.

Наукові школи, здебільшого, формуються двома шляхами. Один із шляхів передбачає розроблення лідером школи наукової теорії, яка отримує визнання. У цьому випадку члени наукової школи орієнтуються на подальший розвиток цієї теорії. Інший шлях формування наукової школи полягає в тому, що теоретична програма, яка об'єднує вчених, формується в ході діяльності самої школи. У цьому випадку, незважаючи на те, що основна та принципова ідея висувається лідером наукової школи, кожен вчений бере персональну участь у формуванні теоретичної позиції наукової школи, яка розвивається завдяки спільним зусиллям вчених.

По-третє, наукова школа являє собою об'єднання вчених, які відрізняються один від одного за віком, за ступенем розвитку професійної освіти та компетентністю. Це пов'язано з найважливішими особливостями наукової школи, а саме з тим, що більшість наукових шкіл поряд із вирішенням дослідницьких проблем ставлять перед собою завдання підготувати наукові кадри. Тому лідер наукової школи є не тільки генератором теоретичної програми, а й вчителем, який сприяє формуванню дослідників у тій чи іншій галузі.

По-четверте, рушійною силою еволюції наукової школи є взаємне змагання її представників за краще, найбільш конструктивне та вірне вирішення проблем. Саме змагання серед представників наукової школи веде до того, що всередині неї формуються відносно незалежні групи дослідників. Це надає поштовх для народження нових організаційних форм, відмінних від наукової школи.

Важливе науково-методологічне значення для подальшого розвитку освітньо-наукових правничих шкіл має проведена на юридичному факультеті Київського національного університету імені Тараса Шевченка у 2005 р. Міжнародна наукова конференція «Наукові правничі школи в Київському університеті», на якій відбулося обговорення проблем створення та формування освітньо-науко-

вих правничих шкіл, їх традицій, підходів та особливостей різними фахівцями в галузі вищої правничої освіти та науки. Організаційно-правовою підставою для проведення зазначеного заходу стала практика визнання та легалізація наукових шкіл і розроблення та затвердження 10.01.2005 р. Вченою радою Київського університету відповідного локального нормативно-правового акта — Положення про наукові школи в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка [7]. Відповідно до зазначеного Положення наукова школа — це усталений науковий колектив, що сформувався за певний період науковцями, наукові інтереси яких були спрямовані на розв'язання довготривалих завдань за певними науковими напрямками, та отримав наукові результати, визнані як в Україні, так і за її межами.

На даний час в Україні сформовано ряд науково-правничих шкіл, існування яких визнано більшістю фахівців. Кожна з таких шкіл існує на базі відповідного вищого навчального закладу, який є науковим осередком певного регіону нашої країни.

Однією з українських науково-правничих шкіл є освітньо-наукова правничка школа «Земельне право, екологічне право та право екологічної безпеки», що функціонує на юридичному факультеті Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Школа бере свій початок ще з досліджень питань земельного права професором Імператорського університету Св. Володимира **В. А. Удінцевим** у таких наукових працях, як «Руське посесійне право» (К., 1901), «Російське гірничоземельне право» (К., 1909) [8] та ін.

До земельно-правових досліджень київської школи варто віднести «Нариси з історії литовсько-руського права. III. Селянське землеволодіння в Західній Росії до половини 16 століття» (К., 1893) та «Форми селянського землеволодіння в литовсько-руській державі 16 ст.» (Київський збірник, 1892) **М. Ф. Владимірського-Буданова** [9].

До скарбнички земельно-правового напрямку школи варто також включити доробки професора **В. І. Синайського**, який у грудні 1913 р. захистив дисертацію за монографією «Нариси з історії землеволодіння і права у Стародавньому

Римі II—V ст.», що вийшла друком у Києві 1913 р. [10].

Радянський період характеризується зміною земельного устрою країни, що було пов'язано з відміною права приватної власності на землю і встановленням монопольної власності на землю та інші природні ресурси. Все це призвело до виокремлення окремої галузі земельного законодавства і права. Починаючи з 30-х років XX ст. інтенсивно досліджуються питання зазначеної проблематики та спорідненої з нею природноресурсової. Активну науково-педагогічну роботу в Київському державному університеті імені Тараса Шевченка проводив професор **Пантелеймон Дмитрович Індиченко**. Серед його наукових здобутків слід виокремити «Земельне законодавство поміщицько-буржуазної Росії (1817—1917)» (1959), навчальний посібник «Основи земельного та колгоспного права» (1959) та перший підручник українською мовою «Радянське земельне право» (1971) [11].

Значний внесок у розвиток земельно-правової думки свого часу зробили відомий вчений-юрист, один із засновників науки і навчальної дисципліни правової охорони природи України, визначний юрист-природоохоронник, доктор юридичних наук, професор, член спілки юристів України відмінник освіти України **Василь Лук'янович Мунтян** та професор колгоспного права, академік НАПрНУ **Василь Зиновійович Янчук**. Вченими досліджено проблеми права колгоспної власності та особливості державного управління колгоспами [12], правові форми відповідальності службових осіб колгоспів [13], проблеми розвитку аграрного законодавства [14] та ін. Досліджуючи правові проблеми охорони природи, професор **В. Л. Мунтян** підготував і опублікував 150 наукових праць — навчальних посібників, методичних розробок, збірників законодавчих актів та 10 монографій.

Професор, кандидат юридичних наук **Іван Макарович Миронець** — знавець колгоспного права, досліджував особливості правового регулювання землекористування колгоспів [15] та юридичну природу Примірного статуту колгоспів.

Період кінця 80-х — поч. 90-х років минулого століття став переломним періодом реформування земельно-правової думки та формування нових підходів до становлення інтегрованої еколого-правової спільності — екологічного права.

Вчені вже нової генерації, узагальнивши досвід земельно-правових і природо-ресурсових досліджень, висунули концептуальні ідеї формування інтегрованої галузі — екологічного права, земельного права та права екологічної безпеки. Цей період характеризувався дослідженнями актуальних еколого-правових проблем, які здійснювалися під керівництвом академіка НАПрНУ **Володимира Івановича Андрейцева**. Авторитет кафедри він приумножив багатьма своїми науковими здобутками, серед яких «Екологія і закон. Екологічне законодавство України. У двох книгах» (у співавторстві) (1997—1998), «Земельне право і законодавство суверенної України: Актуальні проблеми практичної теорії» (2005) [16], «Наукові та науково-практичні школи: стан та проблеми правового регулювання» (2009).

На сьогоднішній день серед науковців київської науково-правничої школи слід відзначити доктора юридичних наук, професора, члена-кореспондента НАПрН України **Галину Іванівну Балюк** — фахівця в сфері правових проблем забезпечення екологічної безпеки, зокрема її складових — ядерної та радіаційної безпеки («Ядерне право України: стан та перспективи розвитку. Правові аспекти радіоекології» (1996); «Правові аспекти забезпечення ядерної та радіаційної безпеки в Україні» (1997); «Правове забезпечення радіаційної безпеки в Україні» (2010); доктора юридичних наук, професора, члена-кореспондента НАПрН України **Володимира Васильовича Носіка** — фахівця в галузі земельного, земельно-порівняльного та аграрного права («Право власності на землю Українського народу» (2006); доктора юридичних наук, професора **Марію Василівну Краснову** — експерта з питань реалізації екологічних прав громадян та проблем компенсації екологічної шкоди («Компенсація шкоди за екологічним законодавством України (теоретико-правові аспекти)» (2008 р.), «Договори в екологічному праві» (2012); доктора юридичних наук **Анатолія Миколайовича Мірошниченка** («Земельне право України» (2007), «Колізії в правовому регулюванні земельних відносин в Україні» (2009); кандидата юридичних наук, доцента **Тетяну Григорівну Ковальчук** — дослідника проблем земельного та екологічного права, зокрема забезпечення

права внутрішньої екологічної безпеки; кандидата юридичних наук, доцента **Еліну Владиславівну Позняк** — сферою її діяльності на сьогодні є правове регулювання екологічного страхування, дослідження правових засад оцінки впливу на навколишнє природне середовище тощо; кандидата юридичних наук, доцента **Тетяну Олександрівну Коваленко**, яка є автором та співавтором багатьох наукових праць з проблем аграрного, земельного та екологічного права.

У роботі київської школи екологічного права беруть активну участь молоді та талановиті вчені, серед яких кандидат юридичних наук **Н. Л. Ільїна**, кандидат юридичних наук **О. В. Сушик**, кандидат юридичних наук **А. С. Євстігнєєв**, кандидат юридичних наук **Ю. С. Власенко**, асистент **О. А. Шомпол**, асистент **О. В. Бєвз**, асистент **А. А. Слєпченко** та інші.

Наукові доробки вищезазначених попередників та сучасників школи стали підґрунтям для створення основних напрямів, за якими здійснюються дослідження в межах київської науково-правничої школи «Земельне, екологічне право та право екологічної безпеки».

Важливу роль у розвитку науки екологічного права України відіграє науково-правнича школа Інституту держави і права НАН України, фундатором та лідером якої є доктор юридичних наук, професор, академік НАН України, академік НАПрН України **Юрій Сергійович Шемшученко**, який більше 20 років очолює зазначений інститут. Наукова спадщина **Ю. С. Шемшученка** складає близько 800 наукових праць [17]. Серед фундаментальних праць вченого варто відзначити монографію «Організаційно-правові питання державного управління охороною навколишнього середовища в СРСР», яка заклала фундаментальні засади наукової доктрини вченого, «Місцеві ради і охорона навколишнього середовища» (1998) та «Правові проблеми екології» (1989) [18].

Нині серед учнів академіка **Ю. С. Шемшученка** є багато відомих вчених з різної проблематики, зокрема доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України **Наталія Рафаєлівна Малишева**, яка є автором більше 200 наукових праць у сфері екологічного і космічного права, до котрих належить наукова розробка «Теоретичні аспекти гармонізації екологічного законодавства» (1996), в якій про-

фесор торкається сучасних проблем гармонізації екологічного законодавства в Європі.

Варто зазначити, що у Інституті держави і права НАН України започаткована також наукова школа аграрного і земельного права. Науковим лідером школи є доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України, член-кореспондент НАН України, завідувач відділу проблем аграрного, земельного та екологічного права **Віталій Іванович Семчик**. Він є автором понад 210 наукових праць, серед яких такі монографічні роботи, як «Правовая охрана колхозной собственности» (1978), «Имущественные правоотношения в сельском хозяйстве» (1984), «Нові форми сільськогосподарського виробництва» (1994), «Право власності в споживчій кооперації» (1996), «Право власності за Конституцією України» (1997).

Ще одним осередком еколого-правової науки в Україні є харківська школа екологічного права, яка сформувалася на базі кафедри екологічного права Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого.

Серед засновників та визначних членів харківської школи екологічного права слід відзначити доктора юридичних наук, професора **Юліана Олександровича Вовка** («Советское природоресурсовое право и правовая охрана окружающей среды» (1986), доктора юридичних наук, члена-кореспондента НАПрН України **Василя Костянтиновича Попова** («Договірні відносини та ефективність сільськогосподарського виробництва» (1976), розділ «Предмет, метод, принципи та система екологічного права» у підручнику «Екологічне право України» (2001); доктора юридичних наук, члена-кореспондента НАПрН України **Михайла Васильовича Шульгу** («Актуальні проблеми правового регулювання земельних відносин в сучасних умовах» (1998); доктора юридичних наук, професора, академіка НАПрН України **Анатолія Павловича Гетьмана** («Процесуальні норми и правоотношения в экологическом праве» (1994).

Харківська школа займається дослідженням актуальних проблем науки екологічного та земельного права, які стосуються правового забезпечення екологічної безпеки, використання, відтворення та охорони природних ресурсів та

ін. Зокрема в 2006—2010 рр. представниками школи досліджувалися сучасні проблеми в межах цільової комплексної програми «Проблеми вдосконалення правового регулювання екологічних відносин». На 2011—2015 рр. заплановані наукові дослідження за цільовою комплексною програмою «Правове забезпечення реалізації політики держави на пріоритетних напрямках економічного розвитку та в сфері екологічної безпеки».

Центром розвитку науки екологічного права в південному регіоні є наукова школа аграрного, земельного та екологічного права Одеської національної юридичної академії. Засновником школи був керівник однойменної кафедри академії — доктор юридичних наук, професор **Іван Омелянович Середа**. Наукові інтереси професора І. О. Середи зосереджувалися на дослідженні правових проблем договорів контрактиції сільськогосподарської продукції, правового забезпечення особистого підсобного господарства громадян та прав і обов'язків членів колгоспів, які були висвітлені у таких працях, як «Права і обов'язки членів колгоспу» (1973), «Правосуб'єктність членів колгоспу» (1976) та «Соціальне страхування членів колгоспу» (1979). У подальшому кафедру очолювали професори П. Р. Стависький, З. А. Павлович і О. О. Погрібний, які зробили істотний внесок у її розвиток.

Серед визначних науковців школи варто відзначити доктора юридичних наук, професора, академіка НАПрН України **Олексія Олексійовича Погрібного** («Правове регулювання селянських (фермерських) господарств» (1992), «Аграрне, земельне і екологічне право України» (2000); кандидата юридичних наук, професора **Іллю Івановича Каракаша** («Аграрне, земельне і екологічне право України» (загальні частини курсів) (2000); «Аграрне, земельне і екологічне право України» (особливі частини курсів) (2001); «Природноресурсове право України» (2005); «Правове регулювання аграрно-земельних та природоресурсових екологічних відносин» (2007).

На заході країни наука екологічного права розвивається львівською школою екологічного права, що була створена Ніною Іванівною Титовою на базі кафедри трудового, аграрного та екологічного права Львівського національного університету імені Івана Франка.

Значний внесок у становлення і розвиток науки екологічного права України зроблено представником львівської школи, доктором юридичних наук, професором **Ніною Іванівною Титовою**, яка вперше в Україні видала навчальний посібник «Правова охорона природи Української РСР» (1965). Н. І. Титова є автором монографії «Відповідальність за порушення законодавства про охорону природи» (1973), яка поклала початок подальшим дослідженням питань екологічної відповідальності в правовій науці та заснувала Львівську школу екологічного права [19].

Яскравим представником львівської школи екологічного права є доктор юридичних наук, професор **Світлана Миколаївна Кравченко**, яка досліджувала проблеми правової охорони довкілля та міжнародного екологічного права. Серед її праць варто відзначити такі монографії, як «Майнова відповідальність за порушення природоохоронного законодавства» (1973), «Соціально-психологічні аспекти правової охорони навколишнього середовища» (1988), «Реалізація екологічного законодавства» (1989). Згодом науковий колектив Львівської школи поповнився перспективним викладацьким складом (доцент В. І. Федорович, доцент М. Я. Ващишин).

Завдяки існуванню науково-правових шкіл в еколого-правовій науці не обривається велика історична традиція — перехід від одного покоління до іншого у мистецтві дослідження норм, принци-

пів та цінностей наукового співтовариства.

На нашу думку, кожна наукова школа є мікросоціальною структурою, яка являє собою неповторну цілісність та співдружність людей, що сформувалася під егідою особистості — вченого-лідера, котрий має ідеї та теми для розробки. Кращі школи — ті, де послідовники лідера займаються активною дослідницькою роботою в актуальних напрямках і об'єднані ідеями, методиками, науковими традиціями, співробітництвом, що дедалі розширюються, пошуком нових фактів.

Науково-правничні школи екологічного права, які створюються і розвиваються як структурний осередок сучасної науки екологічного права, сприяють концентрації зусиль невеликої групи вчених під безпосереднім керівництвом засновника (лідера) цього напрямку на вирішенні багатьох актуальних проблем науки екологічного права.

Принагідно слід зазначити, що досить вагомим є вплив науково-правничих шкіл на динамічність та якість розвитку еколого-правових досліджень і, відповідно, самої науки екологічного права. Тобто йдеться про розвиток науково-правничих шкіл як певного напрямку наукових досліджень екологічного права, еколого-правової освіти та підвищення наукової кваліфікації фахівців екологічної еколого-правової сфери, що засвідчує перспективність сучасних наукових досліджень.

ПРИМІТКИ

1. Устенко О. Наукові школи як фундамент вищої освіти / О. Устенко // Психологія і суспільство. — 2002. — № 3—4. — С. 14—15.
2. Фурман А. Як розпізнати наукову школу / А. Фурман // Науковий світ. — 2003. — № 5. — С. 14.
3. Шейко В. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності / В. М. Шейко, Н. М. Кушнарченко. — К. : Знання, 2008. — 310 с.
4. Андрейцев В. І. Наукові та науково-правничі школи: стан та проблеми правового регулювання / В. І. Андрейцев. — К. : Знання, 2009. — С. 7.
5. Школи в науці / С. Р. Микулинский, М. Г. Ярошевский, Г. Кребер, Г. Штейнер. — М. : Наука, 1977. — 524 с.
6. Українська Радянська енциклопедія. — Вид. 2. — К., 1982. — Т. 7. — С. 261—262.
7. Тижневик науково-дослідної частини Київського національного університету імені Тараса Шевченка. — 2005. — № 3 (264).
8. Правничі думки Університету Святого Володимира. В. А. Удінцев. Руське гірничоземельне право / упоряд. : І. С. Гриценко (заг. ред.), Г. І. Балюк, Т. Г. Ковальчук, І. М. Козьяков, І. І. Присяжнюк. — К. : КНУ імені Тараса Шевченка ; Нац. академія прокуратури України, 2009. — 231 с.

9. Библиографический перечень печатных трудов М. Ф. Владимирского-Буданова: рукопись; Державна публічна бібліотека НР 938995.
10. Відроджений заново: юридичний факультет КНЕУ. — К. : Оріяни, 2003. — С. 21.
11. Індиченко П. Д. Земельне законодавство поміщицько-буржуазної Росії (1891—1917 рр.) / П. Д. Індиченко. — К., 1959. — 100 с.
12. Право колгоспної власності в СРСР. Роль планування і контролю в організаційно-господарському зміцненні колгоспів / В. Л. Мунтян, І. М. Миронець, П. Д. Індиченко // Питання колгоспного права. — К., 1960. — 231 с.
13. Мунтян В. Л. Правові форми відповідальності посадових осіб колгоспів / В. Л. Мунтян // Радянське право. — 1961. — № 2. — С. 14—19.
14. Мунтян В. Л. Розвиток аграрного законодавства / В. Л. Мунтян // Держава і право : зб. наук. праць. — Вип. 4. — К., 1999. — С. 78—91.
15. Право землекористування колгоспів // Питання колгоспного права / В. Л. Мунтян, І. М. Миронець, П. Д. Індиченко. — К., 1960. — 74 с.
16. Ковальчук Т. Г. Кафедра трудового, земельного та екологічного права: історія і сьогодення / Т. Г. Ковальчук, Т. О. Коваленко // Вісник КНУ. Юридичні науки. — К., 2009. — С. 174—180.
17. Юристи України. Правова еліта держави. — К. : Логос України, 2007. — С. 194.
18. Антологія української юридичної думки. — К. : Юрид. книга, 2005. — Т. 10: Юридична наука незалежної України. — С. 27—29.
19. Мунтян В. Л. Развитие природоохранительного законодательства и правовых экологических исследований в Украинской ССР / В. Л. Мунтян // Развитие аграрно-правовых наук / ред. кол. : З. С. Беляева, М. И. Козырь [и др.]. — М. : АН СССР ; Ин-т государства и права, 1980. — С. 75.

Орендарец Елена. Научно-правовые школы и их роль в развитии науки экологического права Украины.

В статье исследовано понятие, определено несколько основных особенностей и характеристик научно-правовой школы. Осуществлен анализ научно-правовых школ экологического направления в Украине через призму исследования научных наработок персоналий вышеуказанных школ. Определена роль научно-правовой школы в развитии науки экологического права Украины.

Ключевые слова: научно-правовые школы, наука экологического права, центр эколого-правовой науки, основатель школы, последователи и ученики, эколого-правовые исследования.

Orendarets Olena. Legal science schools and their impact on development of environmental law science in Ukraine.

In the article a notion, features and specifics of a legal science school have been analysed. The article deals with environmental law science schools in Ukraine by way of enquiring into scientific researches of the members of such schools. The author has opined on the impact legal science schools have had on the development of environmental law science in Ukraine.

Key words: legal science schools, environmental law science, centres of environmental law science, founder of a school, followers and scholars, environmental law research.